

מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף ה’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

לפיז ברוך בעמדיט ונורה גרוס י"ה
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

www.dafaweek.org

507-DAF-WEEK

info@dafaweek.org

בענין אם צוה אביו לעבור עבירה

- **שו"ע יו"ד רמ' טו'**
- **אוצר מפרשים שם אות ח' וט'**
- **חוט שני שם**
- **שו"ת באר משה ח"א סימן ס' אות ב'**
- **דיני כבוד אב ואם אות תקמו'**
- **שם אות תקיח'**
- **מסילות חיים פר' וישב**
- **השו"ע הביא את דין גמ' שלנו שאם צוה אביו או אמו לעבור על מצוה בין עשה בין ל"ת ואפילו מצוה דרבנן אין שומעין להן. אכן הבית לחם יהודה (אוצר מפרשים) הביא בשם הספר חסידים שאם מתענה תענית שאינה חובה ומצטער ע"י זה הוריו לא יתענה. והחוט שני ציין החזו"א לספר חסידים זו בענין בן שסבב ראשו שלא להסתכל בשער המגולה של אמו ולא רק עצם עיניו (שהוא מותר מעיקר הדין) וזלזל באמו ופסק החזו"א שרק יעשה כעיקר הדין. אכן דן שם בחוט שני שאין כל מצוה נוגע לכבוד או צער הוריו ע"ש וצריך לחקור בכל פעם מה המצב.**
- **והבית לחם יהודה הביא עוד שאם צוה רופא שלא להאכיל לאביו משהו ואביו מבקשו אינו חייב לשמוע לאביו.**
- **ואם יש דין זה אפילו על מנהג ע' בברכי יוסף (אוצר מפרשים) שהביא מח' אחרונים אם צוה אביו שלא לומר קדיש על אמו מה דינו וחקר שכיון שאינו רק מנהג אינו אפילו מצוה מדרבנן. אכן הבאר משה פסק שז"א ואם מצוה לעבור על מנהג אין לשמוע לו. וגם האריך בברכי יוסף הנ"ל. ובספר דיני כבוד אב הביא בשם הערוגת הבושם שדין זה אפילו במנהג שאין נוהגים הכל. [ורק צריך לדעת שאם מנהג זו כבר נתחזק הוי כנדר וממילא הוי כדאו' לכ' וקשה לומר שצריך להתיר נדרו כדי שיהא רק מנהג ויבטלו ודו"ק].**
- **וגם חקר בספר דיני כבוד אב ואם אם צוה אביו לעבור על סניף של מצוה כמו זריזים מקדימין והאריך הרבה בענין איחור ברית מילה ע"ש.**
- **ויש לציין לדברי המסילות חיים [תלמיד האלתר מסלבודקה] לענין חומר כבוד אב ואם אפילו במקום שמוכרח שלא לעשות ע"ש.**

אמר לו לעבור על מצוה של דבריהם ברמב"ם [קעה] הוסיף וכתב, מי שאמר לו אצו לעבור על דברי תורה וכו' אפילו של דבריהם הרי זה לא ישמע לו שנא' איש אמו ואצו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי, עכ"ל.

ובבבב משנה כתב הטעם דכיון דקיי"ל [קעז] דכל מילי דרצנן אסמכינהו אלאו דלא תסור, הרי הוא ככל דברי תורה.

ובב"י הוסיף עוד טעם וז"ל, אי נמי, דכיון דמאני ה' כולכם חייבים בכבודי ולפינן לה ומילי דרצנן ודאי הם כבודו של מקום, אין לו לעבור עליהם בשביל כבוד אצו וכו', עכ"ל.

בבבב חסידים [קעח] מצוה דאם אצו ואמו מנטערים על שבנם מתענה אסור לו לענות נפשו ממה שאצו ואמו מנטערים צתעניותו, עיי"ש. ושם איירי צתענית שאינה חובה.

ולעיל [עמוד רס"ה] הוצא שפעם גער החזו"ח באחד שהיה מסובב ראשו בשעת צרכה מאמו שהיתה פרועת ראש, ואמר כיון שמעיקר הדין סגי בעלימת עיניים [קעח], והאמא הרגישה זלזול צוה שבנה לא מסתכל עליה, יש לנקוט כעיקר הדין משום כבוד אס.

ובמובן כל זה שייך צדצרים שנוגעים לכבודו של האב או האם, או שהם מנטערים שהבן מתענה, אבל שאר דברים שלא שייכים אליהם כלל, אין זה נוגע לכבוד אב ואם, ולכן אב שאומר לצנו אל מגדל זקן ומגלחו, אין זה נוגע אליו. וכן אס אמר לו מצוה אלי צשצת עם ילדיך, והוא מקום שיש לחוש לכשרותו של העירוב, אין לשמוע לאצו, דמה נפק"מ לאב אס יצוה הבן עם ילדיו צשצת או ציום אחר. אבל אס זה נוגע אליו קצת כגון שמקפיד על שהולך צתשעה צאצ צגרציים צלצד צלי נעלי גומי והגרציים שייכים לאב שיש לחוש צוה משום גול, יש לשמוע לאב ולקיים את עיקר הדין.

נשואה בכיבוד אביה ואמה

(ב) משועבדת לבעלה. צמס' קידושין [קפא] מ"ר, איש - אין לי אלא איש, אשה מנין, כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים, א"כ מה ת"ל איש, איש סיפק צידו לעשות [סיפק, יכול שאין מוחה צידו, רש"י], אשה אין סיפק צידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה [בעלה, רש"י], אמר רב אידי בר אבין אמר רב, נתגרשה שניהם שוים [נתגרשה מצעלה הרי היא כאחיה צמלות כיצוד, רש"י].

שער הציון

[קעה] פ"ו הל' י"ב: [קעז] ס' ש"מ: [קעח] ע"י שו"ע או"ח סי' ע"ב סעיף ו', מ"ב ס"ק כ"ט, והחזו"ח נקט לדינא דסגי בעלימת עיניים מעיקר הדין: [קעט] סעיף ט"ז: [קפ] סימן ר"מ סעיף י"ז: [קפא] ל' ע"ב:

ממנו שהוא זכות וייתחא נפש לשוכני עפר לומר קדיש, הוי כאלו אומר לו שלא יעשה דבר שהוא מדברי סופרים, וזכרנו מאחר שמלנו שתקנו לומר שמחוייב לומר הוך שנה ראשונה הריני כפרת משכבו כ"ש לומר קדיש. ועוד אביו שמוחה בדבר עובר על והבנת לרעך כמוך ואסור לו לשמוע צענון זה. אבל מה שזכרו אבילים ללבוש שחורים לכבוד המת שאין זה כלל מן החייב פשיעה שיכול למחות עכ"ל. וכן מבואר הדין ברמ"א (סי' שע"ו סי"ה) וז"ל: והבנו לומר קדיש על האם הע"פ שהאב חי עדיין אינו צידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו (ספרת הב"י ע"פ המנהג) עכ"ל. והמג"א (סימן קל"ב סוסק"ב) הסכים ע"י. ובחמת הב"י (סי' שע"ו) כי צ"ס הכל צו צ"ס הר"ס היפך זה וז"ל: ואם אביו מקפיד הע"פ שאמו עשה לו לזוהר לומר בשבילה, כבוד האב קודם לכבוד האם, עכ"ל. ובסי' ת"ג כי הב"י (ד"ה חיות): רבנן צ"ס צ"ס אומר קדיש על אמו בחיי אביו, והר"ס אומר שאין אומר קדיש על אמו בחיי אביו אם אביו מקפיד, אפילו עשה לו אמו לזוהר לומר עליה קדיש, מיהו נהגו הטולם לומר לעולם קדיש אפילו בחיי האב עכ"ל. הרי שדעת הב"י דהמנהג לומר לעולם, אפילו צ"ס האב מקפיד באמירת קדיש על אמו. לפום הדין משמע דבאמת צ"ס פליגו הב"י דעות. דהכל צו והתשב"ץ צ"ס הר"מ ס"ל דכיבוד אב אינו נדחה בפני מנהג, ויותר טוב שיקיים מצות כיבוד אב ולעבור על המנהג. והב"י שליו הסכים ברמ"א ס"ל, וכן ס"ל הי"ש מדעתיה דנפשיה, דיקיים מנהגן של ישראל ואל יעבור עליו הגם שז"ל והא כיבוד אב נדחה. וממילא הדין נותן בהני תלחא זקנים (הב"י רמ"א ויש"ש) דמנהגי ישראל דוחה מצות כיבוד.

פעם גשאלתי מאחד שאביו גירש אמו, וכשצ"ס לבקר אביו מן ההכרח לכבד אשת אביו וגם במקומות פרהסי' מוכרח לכבדה כאשר מפורש צ"ס וצ"ס, ואמו מוחה ומקפדת ע"י כדת מה יעשה. אמרתי לו שדבר זה מפורש בצרכ"י (יו"ד סי' ר"מ) שהדין שיכבדה גם אם אמה מקפדת ע"י.

ב) אב"ל אחר העיון נראה לית מאן דפליג על עיקר דין הזה שאם האב מזהר לבנו דבר שהוא נגד מנהגי ישראל דאין לו לציית, דמנהגי ישראל חורה, והחורה אינה נדחה בפני כיבוד אב"א. וכאן מחלוקת הב"י רמ"א ויש"ש מלד אחד, והר"ס כלבו והשב"ץ מלד אחר הלוי לגמרי בדבר אחר, כי בספר בית לחם יהודה (יו"ד סי' שע"ו) נדפס על גליון יו"ד דפוס וילנא) הביא מתשו' ש"י (סי' ל"ד)

שאם הבן רואה לומר קדיש אחר זקינו בחיי אביו ואמו, והם מוחין צידו, שאין לו להשגיח עליהם ויאמר קדיש על זקינו. והבעל בל"י חולק עליו מג' טעמים (עיי"ש בדבריו הב' טעמים), וטעמו הב' הוא: ועוד דעיקר איסור לומר קדיש בשב"ץ ואמו חיים משום הקפדה, שסוברים שימותו מהרה בשב"ץ זה, והוי ח"ו גורם חז"ל לחיה חולי כמ"ש כל הספרים של רפואות, שהקפדה מביא לידי חלאים עכ"ל. ולפי"ז יש לומר דבדלתי במקום שהאב מזהר לעבור לבנו על מנהגי ישראל אין לו לציית אלא דכ"ס, ועד כאן לא כחצו הר"ס כלבו והשב"ץ שאם האב מקפיד שלא יאמר הבן קדיש אחר אמו בחייו, שאין לו להבן לומר קדיש ולעבור על מצות אביו, הוא משום דלער הוא לו אם צ"ס אומר קדיש שמקפיד על זה כי סובר שבשב"ץ זה ימות מהרה, (ולקמן (אות ו') אכתוב צאריכות לבאר החילוק בין לעבור על כבוד אב"א ובין לעבור (ועיי' בהגה"י יד שאול יו"ד סי' ר"מ ובתשו' קמח"ז מן הכת"ס חו"ד סי' ק"ז ק"ח וק"ט צענון זה לחלק בין כבוד ולער). והב"י רמ"א והיש"ש ס"ל, דיש לו לאב להקפיד דעתו ואלא לעבר כדי שיקיים הבן מצות כיבוד אם כאשר הוא מנהגו של ישראל. ובכ"ז זו מלנו בגמ' (סוכה כ"ה ב') דאמרו רבנן, אבל הכא חיהו הוא דקא מלעטר נפשיה, איבעי ליה ליחזי דעתיה, ופרש"י מוצה עליו ליישב דעתו למנוח. וכמו כן צנידון דידן מאחר שהדין ומנהגו של ישראל שהבן אומר קדיש על אמו בחיי אביו, עליו החייב מוטל ליישב דעתו למנוח ולא להטעור. וראיתי להנרתי יוסף (יו"ד סי' ר"מ אות ח') שהביא דברי הי"ש אלו וחולק עליו מהרי"ט טעמא. חדא דאמירת קדיש אינו נחשב כמלוא של דבריהם, דאינו אלא מנהגא בעלמא, ואף כי יסודתו צהררי קודש ממדרשו רצ"ל, יש לדון שאינו מסוג מלוא של דבריהם. שנית, דכיון דאביו יש לו ער שיאמר קדיש, דהוא מלנוני הדעת ולא מסמנא ליה מילתא עיי"ש. ולפענ"ד חיי השגותיו החטואו כאן את המערה ואינם עולים יפה כאשר צ"ס ליעל בעזרה"ת מדעתה דנפשיה. והצרכ"י הכפיל דבריו גם בתשו' חיים שאל (ח"א סי' ה) ולדעתי הדין עם הרמ"א והיש"ש. (שוב ראיתי שהעיר בספרה זו בהגה"י יד שאול, וסבדי במרומים שערס ראיתי דבריו קיימתי מדעתה דנפשיה בעזרה"ת).

ג) גשאלתי מאחד שולד לו בן זכר ורואה ליתן שם אחר אביו, ואמו מנקה שיוסף להבן גם שם אביו — היינו שם זקינו מלד אמו — ועשה שאלני מה יעשה. הנה בתשו' צ"ל הכחמה

ואף במנהג שלא נהגו בו הכל אלא שיש
לו עיקר ושורש בתלמוד ובפוסקים ג"כ א"צ
לשמוע לאביו לבטלו וכ"כ בשו"ת ערוגת
הבשם (או"ח סי' י"ט) דהזהיר בטבילת עזרא
לא ישמע לאביו להקל בה, שהרי כמה
פוסקים סוברים דלתפילה לא ביטלוה ואף
דאנן נקטינן כדברי המקילין מ"מ כיון שנהג
ג"כ הוי נדר והוי כמי שצוהו אביו לעבור
על הנדר [ובנדון זה לא יתיר נדרו ע"ש
הטעם]. ע"כ. (ויש להעיר דהנדון שדן בו בערוגת
הבשם היה באופן שהאב חושש לכריאות בנו).

ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' ע"ג) כ' שאב
שצוה לבניו ונכדיו שלא לשנות מנוסח
אשכנז לנוסח ספרד שא"צ לשמוע לו כיון
שאינו מפסיד כלום. וכ"כ בשו"ת שו"מ
(מהדו"ג סי' רנ"ט) שאבי הרה"ק ר"ש
מיערוסלאוו ציוה עליו שלא יאמר הקדיש
עם "ויצמח פורקניה" (כנוסח החסידים) ופסק
הישועי"ק שלא ישמע לו.

1234567

נכונה לדבריו צריך הבן לציית לו (שם ובשו"ת בא"מ ח"א סי' ס' אות ט').

אם ציוה האב את בנו: הממון הרב שאני מורישיך, אל תבזבו אותו לטובת אחרים, ואל תתן ממנו לצדקה אלא תהנה בו רק אתה בלבד, מוטב שיאמר הבן לאביו, כיון שאין הנאה לקב"ה ממנו, אינו רוצה בו. אלא תן לי רשות לעשות בממון כרצוני וגם אני אהנה ממנו. ואף אם לא אמר הבן כן, לא שייך בזה מצוה לקיים דברי המת (דיני ממונות ח"ג ש"ד פ"ג ע"פ ס"ח תש"כ).

תק"ח) שם - בין מצות עשה - ולענין אם חייב לשמוע לאביו לכטל ענף מצוה (כגון מצות זריזין או הידור מצוה) יעויין בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' קפ"ו ענף ב') שדן בדבר המצוי שהאב רוצה למול את בנו תיכף אחר תפילת שחרית, אמנם אין ההורים של האב מסכימים לכך כי אינם יכולים לבא מוקדם או שרוצים שגם הקרובים יוכלו להשתתף וכי דכיון שענין הקדמת המילה הוא משום מצות זריזין, א"צ לשמוע להם ונסמך בדבריו על תשו' דבר שמואל אבוהב (סי' קצ"ב) שנשאל במילה שלא בזמנה לעכב אותה ימים מספר להפקת רצון האב להנאתו או לכבודו בדברים של מה בכך וכי דתליא בהא דתנינא במכילתא אקרא דושמרתם את המצות משום רב יאשיה, דמכאן ילפינן דאין מחמיצין את המצוה ומצוה שבאה לידך בעי ליה לעשותה מיד, ומי זה יעכב את לבו לעבור על הכלל המסור לנו כנוצר ומה גם במצוה חמורה שבחמורות שלא נתלה לו למשה רבינו עליה אפילו שעה אחת. ע"כ. ע"ש עוד.

אבל סיים שם דכיון דגדול השלום צריך

לעשות כל טצדקי שישרור השלום ובכל אופן לא יפסיד מצות זריזין ונתן כמה עצות בדבר. ע"ש. וכל זה כי מעיקר הדין אכן למעשה אם רואה שההורים לא יוכלו להגיע לברית ולא תועיל שום עצה ויעורר הדבר מחלוקת, גדול השלום ויאחר הברית. עכת"ד בקצרה. (ובדין זריזין בכלל אם הוא חיוב או לא עיין שד"ח מערכת יוהכ"פ סי' א' אות י"ד ובערוה"ש יו"ד סי' רס"ב ס"ח מבואר דענין זריזין במילה הוא ענין מיוחד החמור יותר מדין זריזין בשאר מצוות שאין קפידא כ"כ ע"ש).

אלא שראיתי באשל אברהם מבוטשאש (או"ח ריש סי' פ"ט) שכ' דבן שהוא "חיוב" על הוריו וצריך להתפלל לפני העמוד חזרה וקדיש שלם אלא שאם ימתין עד שיוזמן לו להיות ש"צ יעבור עיקר זמן תפילה, י"ל דמצות כיבוד או"א דוחה תפילה בזמנה ואף שמבואר דתפילה לאחר הזמן השכר פחות הרי בכיבוד מפורש שכר גדול מרובה ע"ש עוד.

ולאחר זמן ראיתי בספר כבוד הורים (פ"ב סוף הערה י"ז) שכ' בשם הגריש"א שליט"א דאם מבקשים ממנו הוריו לערוך מילת בנו לאחר חצות היום, אע"פ שמבואר בשו"ע שזריזין מקדימין למצוה ומלין מיד בבוקר, מ"מ מכיון שכל היום כשר למצוה כמבואר שם חייב לשמוע להם, אלא שישתדל להרבות עליהם רעים וידידים שיעתירו בעדו לפניהם ואם אעפ"כ לא נתרצו ישמע בקולם. עכ"ל.

תק"ט) שם - בין מצות עשה - אם אביו רוצה למונעו מהידור מצוה עיין מש"כ לעיל בס"ק הקודם ובספר יחי עזרא (הערה רט"ו) הביא משו"ת שואל ונשאל (ח"ד

ויקרע יעקב שמלתיו וגו' ויתאבל על בנו ימים רבים (שם, ל"ד).
כתב החזקוני: "פרש"י שנענש על שלא קיים כבוד אם ואם וא"ת
היאך נענש הרי אביו ואמו ציווהו ללכת שם אלא י"ל לא רצה לבוא
ותמת דבורה ולכך נענש". ומה שהוא מציין "למעלה" הכונה בפרשת
וישלח, ל"ה, ח', וז"ל שם: "פירש"י מה ענין דבורה בבית יעקב
כלומר מהיכן נמצאת דבורה עם יעקב וכו' אלא מלמד ששלחה רבקה
את דבורה אחר יעקב להחזירו וכו' ולא רצה לבא ודבורה שהתה עם
יעקב בבית לבן ומתה בדרך אצל יעקב" וכו'. ופאמת בלשון דש"י
לא גזכר כלל שיעקב לא רצה לבוא ושדבורה שהתה עמו בבית לבן,
ופשטות הדברים משמע שיעקב דוקא רצה לעזוב את בית לבן אלא
שהמתין עד שאמו תשלח אחריו, ובודאי כששלחה אחריו מיד התחיל
להתכוון לשוב. ובדרך כלל קשה להבין דברי החזקוני, שלפיהם לא
שמע יעקב, בחיר האבות, למצות אמו ולא רצה לבוא בשלחה אחריו.

ולעצם קושית החזקוני: "היאך נענש הרי אביו ואמו ציווהו ללכת
שם", באדתי את הענין בארוכה בספרי "שבילי חיים", ב"קונטרס המוסר",
ותמצית הדברים, כי הצדיקים והחסידים נתבעים ונענשים על אי קיום
מצות אפילו כשהתנהגותם בנדון זה היתה ישדה וצודקת לאוד ההכרח
שבדבר. שכן במרום מדקדקים עם הצדיקים כחוט השערה ולפי דעת
החזקוני לגביהם אינו קיים שום מעצור שיש בכחו למונעם מקיום מצוה,
כיון שלפי מדרגתם נדרשים הם להתאמץ ולהתגבר על כל המעצורים
והמכשולים שהם פוגשים בדרכם, ואפילו בשעה של סכנת נפשות יש
להם לבטוח בד' שלא יאונה להם כל רע, כי "שומר מצוה לא ידע
דבר רע", עד שכל הגזרות מתבטלות וכל הסכנות חולפות כנגד שמירת
המצוה (ועיין בדברינו לעיל בפרשת וישלח, ל"ב, כ"ג). זהו איפוא
פשר הדבר שיעקב אבינו נתבע על אי קיום מצות כבוד אב ואם למרות
שהסבה לכך היתה סכנת נפשות ולא עוד אלא שאביו ואמו ציווהו ללכת
מאתם, שכן לפי גודל נפשו ושלמותו העילאית בהכרת אלהות צריך
היה לבטוח בד' שבהיותו בחברת הוריו ובקיימו מצות כבוד אב ואם
לא יאונה לו כל רע לא מידי עשו אחיו ולא מידי אחרים, ולפי מדרגתו
המדוממת נידון בכל חומר הדין.

